

ESKİ YUGOSLAV CUMHURİYETİNDEN KUZEV MAKEDONYA'YA: 21. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİ DEĞERLENDİRMESİ

Abdullah Muhsin Yıldız

ESKİ YUGOSLAV CUMHURİYETİNDEN KUZHEY MAKEDONYA'YA: 21. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİ DEĞERLENDİRMESİ

Abdullah Muhsin Yıldız

- 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Balkanlar jeopolitiğinde önemli rol oynayan unsurlar nelerdir?
- 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Balkanlar jeopolitiğinin değişimi Kuzey Makedonya siyasetini nasıl etkilemektedir?
- 21. yüzyıl Balkanlar jeopolitiğinde Kuzey Makedonya'nın stratejik konumu Mayıs 2024 genel seçimlerine nasıl yansımaktadır?
- Prespa Anlaşmasına göre devletin resmi isminin değişmesiyle Makedonlar arasındaki milli kimlik meselesi ana gündem olmaktan çıktı mı?

21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Balkanlar Jeopolitiği ve 2024 Kuzey Makedonya Seçimleri

21. yüzyılın ilk çeyreğinde Balkan jeopolitiğini etkileyen en önemli gelişmelerden birincisi Avrupa bütünleşmesinin doğuya doğru genişlemesidir. Bu bağlamda 1990'lı yıllarda Yugoslavya'dan ayrılma süreci yaşayan Balkan devletleri, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine girmiştir. Birliğin 2004 yılındaki Orta ve Doğu Avrupa genişlemesiyle, eski demir perde devletleri Çekya, Slovakya ve Macaristan, 2007 yılındaki Güney Doğu Avrupa genişlemesiyle Romanya ve Bulgaristan yeni üye ülkeler arasına girmiştir. Eski Yugoslav Cumhuriyetleri'nden Slovenya 2004'te, Hırvatistan ise 2013'te birliğe resmen üye olmuştur. Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya (FYROM) 1991'deki siyasi bağımsızlığından itibaren girdiği Avrupa patikasında, AB üyelik kriterlerini karşılama amacıyla reform politikaları izlemiştir. 2000'de

AB ile İstikrar ve İş birliği Anlaşması imzalamış, 2005'te Avrupa Komisyonu tarafından adaylık statüsü edinmiştir. 2019'da devletin resmi isminin değiştirilmesinin ardından üyeliğe dönük Yunan vetosu kalkmıştır. Bunun üzerine Avrupa Konseyi, Mart 2020'de komşusu Arnavutluk'la birliğe katılım müzakerelerine başlamasını onaylamıştır. Kuzey Makedonya, Karadağ ve Arnavutluk ile yakın gelecekte birliğe üyelik beklentisi olan devletler arasındadır. Devletin AB üyeliği süreci ve ülkenin Avrupalılaşması talebi, Mayıs 2024 seçim kampanya sürecine de yansımıştır. 2020 genel seçimlerinde birinci olan ve salt çoğunluk hükümeti kuran Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM), 2024 genel seçim sürecinde "Avrupalı Bir Gelecek İçin" (Za Evropska İdnina) seçim ittifakını kurmuştur. 2019'da partinin aday olarak Cumhurbaşkanı seçilen Stevo Pendarovski, 2024 seçim kampanyasında ilk dönemde ülkesinin AB'den üyeliğe dönük müzakerelere başlamak için davetiye almayı başardığını, seçilmesi halinde 2029'a kadar sürecek olan

ikinci döneminde ülkesinin AB üyesi olacağını vaad etmiştir. Pendarovski, Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunda oyların %19,92'sini alarak, oy oranları beklentilerin altında kalmış ve ikinci turda da seçimi kaybetmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimi ilk turunda yarışan ve 2020'den beri Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Arnavut kökenli aday Bujar Osmani, "Avrupayı Cumhurbaşkanı" sloganıyla seçim kampanyasını yürütmüş ve %13,36 oy alarak üçüncü olmuştur. Oyların %9,20'sini alarak beşinci olan Arnavut kökenli diğer aday Arben Taravari de 2030'a kadar Avrupa Birliği üyesi olunması ve devletin mevcut NATO üyeliğini destekleyen bir kampanya yürütmüştür. İlk turu %9,26 oyla dördüncü tamamlayan eski SDSM üyesi Maksim Dimitrevski'nin, Kruşevo gibi tarihi önem atfedilen bir yerden başlattığı seçim kampanyasında da AB ve NATO ile ilişkilerin derinleşmesine önem verileceği, üyeliğe yönelik AB devletlerinin iknasına çaba göstereceği belirtilmiştir.

Avrupa Komisyonu Başkanlığı görevini yürüten Ursula von der Leyen'in devletin AB üyeliği hakkında pozitif açıklamalar yapmasına rağmen, AB üyeliği patikasının netleşmemesi Kuzey Makedonya'da hayal kırıklığı yaratmış, bu atmosfer 2024 genel seçimlerine yansımıştır. Bilindiği üzere VMRO-DPMNE iktidarı ve Nikola Gruevski hükümeti, 2015 yılında ülke genelindeki yoğun protestolar ve üst düzey bürokratların istifaları sonucunda düşmüş, AB arabuluculuğuyla imzalanan "Pržino" anlaşmasıyla ülkede demokratik siyasetin devamı için geçici bir hükümet kurulmuştu. Aralık 2016 genel seçimlerinin ardından başlayan koalisyon görüşmeleri ve meclis başkan seçimi sırasında meclis basılmış, dönemin cumhurbaşkanı Gjorge İvanov yeni hükümetin getirdiği bazı yasaları veto etmiş, ancak 2019'da SDSM adayı Pendarovski'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle ülke siyaseti bir nebze istikrara kavuşmuştu. İki ülke siyasetinde de sol eğilimli partilerin iktidarda olduğu bir dönemde imzalanan Prespa Anlaşması'yla (2018) devletin dış politikasında önemli bir sorun teşkil eden isim

sorununda çözüme kavuşmuş ve uluslararası birliklere üyelikte devlete yönelik Yunan veto-su sonlanmıştır. İsim sorununun, devletin isim değiştirmesi ve İskender tarihi figürünün Yunan medeniyetine ait olduğunun kabul edilmesi gibi Yunan tarafına verilen büyük tavizler, ülkedeki etnik Makedonların çoğunluğu tarafından kabul görmemiştir. Devletin isim değişikliği konusu, zaten varlığını kabul ettirmekte zorluklarla karşılaşan Makedon milli kimliğinin beka sorunu bağlamında değerlendirilmiş, VMRO-DPMNE'nin de 2024 seçimleri sürecindeki ana gündemi olmuştur. Üstelik Yunan vetosunun kalkmasının ardından bu defa daha çetrefilli bir komşu olan Bulgaristan'la dil sorunu, tarihi olaylar ve figürler üzerindeki anlaşmazlıklar yeniden gündeme gelmiştir. 2024 genel seçim sonuçlarının öncülü olan 2021 yerel seçim mağlubiyeti eski Başbakan Zoran Zaev'in görevinden ayrılmasına yol açmış, Kuzey Makedonya'da Bulgar azınlığın tanınması talebiyle Bulgar vetosunun başlaması yeni Başbakan Dimitar Kovačevski'ye 2024 genel seçimlerini kaybettirmiştir. Ayrıca sosyal demokratların Avrupa politikasında AB'li liderlerden net bir söz alamaması, ülkede AB entegrasyonuna dönük karamsar bir hava yaratmış, VMRO-DPMNE'nin siyasi argümanlarının güç kazanmasına, muhalefet aracılığıyla siyasi değişime olan inancın ve partiye yönelik desteğin artmasına yol açmıştır. Nitekim ilk turda %40,08 oyla birinci gelen parti adayı Gordana Siljanovksa-Davkova'nın AB konusundaki görüşü, entegrasyonun dejenere edici etkileri karşısında Makedon kimliğini ve bütünlüğünü korumak yönündedir. İkinci tur sonunda ülkenin ilk kadın cumhurbaşkanı seçilen Siljanovksa-Davkova elbette ülkesinin Avrupa Birliği üyeliğini desteklemekte ve Avrupalı değerlere sahip olduğuna inanmakta, ancak AB müzakerelerinin gri bir alanda kalışından SDSM, BDI, PSDH koalisyon hükümetinin politikalarını sorumlu tutmaktadır.

Bu yüzyılda Balkan jeopolitiğini etkileyen önemli gelişmelerden ikincisi, NATO'nun bölgede olan genişlemesidir. Bu bağlamda bölgede NATO as-

keri paktının üyesi olmayan son birkaç devletten biri kalan Kuzey Makedonya, Prespa Anlaşması sonrası Yunan vetosunun sonlanmasının ardından 2020 yılında Covid-19 pandemisinin yoğun bir şekilde yaşandığı dönemde üyeliğe kabul edilmiştir. Devletin NATO'ya üyeliğiyle bir güvenlik ittifakı şemsiyesinin altına girmesi, ülkenin zaman zaman karşı karşıya kaldığı güvenlik risklerini azaltmış, ülke içindeki politik sorunların parlamentoda uzlaşıyla çözülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Avrupa-Atlantik dünyası tarafından güvenliği denetim altına alınan ve bu dünyanın demokrasi, insan hakları gibi değerlerini daha güçlü benimsemesi beklenen Kuzey Makedonya'da "Przino" anlaşması uyarınca seçime yüz gün kala kurulan son geçiş hükümetinde ülke tarihinde ilk defa Arnavut kökenli bir başbakan görev yapmıştır. ABD'nin Kosova müdahalesi ve 2001'deki Makedon-Arnavut çatışmasının arabulucularından olması sebebiyle ülkedeki Arnavutların Batı'ya yönelik bakışı genel anlamda olumluyken, ülkedeki Makedonlar ekseriyetle ABD'nin bu rollerine olumsuz bakmaktadır. Bu noktada, Kırım'ın 2014'te Rusya tarafından ilhakı sonrası revizyonizm çanlarının bölgede çaldığı bir dönemde hızla demokratik parlamenter sisteme dönme ve Yunanistan ile isim sorununu çözme sürecinde aktif rol oynayan sosyal demokratlar ise Makedonlar içindeki ikinci bir cepheyi temsil edilişle o dönemde ülkeyi NATO şemsiyesi altına sokarak istikrar yönünde önemli bir girişimde bulunmuştur. Nitekim milliyetçilerin 2010'lu yıllardaki politik mimari dönüşüm politikası olan "Üsküp2014" projesi, 2008 Bükreş Zirvesi'nde Makedonya'nın NATO'ya kabulünün reddiyle hızlanmış ve yükselen Amerikan karşıtlığıyla partinin kitlesel desteği korunmuştu. Cumhurbaşkanlığı ilk tur sürecinde aday olan Stevço Yakimovski, söylemini ülkenin NATO içerisindeki konumunun güçlendirilmesi, NATO, ABD ve AB'nin Makedonlara olan desteğinin arttırılması yönünde kurmuştur. Makedonların kimlik ve dil konularının müzakere edilmeyeceğine şerh düşen Yakimovski %0,9 oy oranıyla se-

çimi yedinci sırada tamamlamıştır. Üçüncü olan Osmani'nin programında da ABD ile ortaklık ve stratejik diyalog, ordunun NATO standartlarına yükseltilmesi hedefleri yer almıştır.

SSCB'nin dağılmasının sonra Rusya'nın 1990'lı yıllardaki krizlerden 2000'li yıllarda toparlanarak, kapitalistleşmiş bir ülke olarak ve yeniden büyük güç olma hedefiyle çıkması Balkan jeopolitiğine etki eden üçüncü gelişmedir. Rusya enerji projeleri ve kurduğu askeri ve kültürel ilişkilerle bölgeye nüfuz etmektedir. Son dönemde Orta ve Doğu Avrupa'daki yükselen aşırı sağ ve dünya çapındaki popülist hareketlerden etkilenen bölgede, özellikle Aleksandar Vučić liderliğindeki Sırbistan, Rusya ile iyi ilişkiler kurmuştur. Son yıllardaki Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasının ardından Rusya'ya uygulanan boykotlara katılmayıp, Rusya ile ticaretini sürdürerek fayda sağlayan Sırbistan, bölgedeki istikrarın kaderini elinde tutmaktadır. Kuzey Makedonya, NATO üyeliğiyle açıkça ABD eksenine girmiş ancak duraklamaya giren AB üyeliği ülkede Batı karşıtı, alternatif ve Rusya yanlısı eleştirel seslerin artmasına yol açmıştır. Kosova ve Sırbistan ile doğrudan sınır komşusu olan Kuzey Makedonya, yüzyıl başında UÇK hareketliliğinin Makedonya'ya sirayet etmesinde görüldüğü gibi Kosova'daki bölgesel gerilimin tırmanması koşullarından doğrudan etkilenmektedir. VMRO-DPMNE adayı Siljanovksa-Davkova'nın programında görülen çok kültürlülük karşıtlığı, Makedon dilinin üstünlüğünün yeniden tesis edilmesi ve diğer dillerin kamu alanından çekilmesi, devletin ASNOM'dan günümüze 80 yıllık Makedon devleti olduğu vurgusu, partinin Hıristiyan demokrat değerleri benimsemesi ve Rusya'ya açılan ideolojik kanallarının varlığı, Kuzey Makedonya'yı Macaristan'ın AB içinde oynadığı rol gibi Balkanlarda sorun çıkarıcı bir ortağa dönüştürme potansiyeli bulunmaktadır.

Asya'nın yükselen güçlerinden Çin'in bölgede 2010'lu yıllarda artan etkisi Balkan jeopolitiğine etki eden dördüncü gelişmedir. Kuşak ve Yol

İnisiyatif çerçevesinde Balkanlarda iktisadi olarak etkinliğini artıran Çin, alt yapı projeleriyle bölgede iktisadi fırsatlar yaratmaktadır. Söz konusu yatırımların önemli bir sonucu olarak Çin, bölgedeki siyasi nüfuzunu artırmakta, ancak ilişkilerini geliştirdiği devletlerle uzun yıllara dayalı yap-işlet-devlet modeliyle borç bağımlılığı kurması endişelere de yol açmaktadır. Levitsa Partisi'nin desteklediği ve ilk turu %4,56 oy ile altıncı sırada tamamlayan bağımsız aday Biljana Vankovska'nın programında Natolaşma sürecinin durdurularak NATO'dan çıkılması, AB ütopyasından uyanılarak AB'ye üyelik müzakere koşullarının gözden geçirilmesi, Batı'nın uydusu konumundan kurtulma, Kuşak ve Yol İnisiyatif çerçevesinde Çin ile iş birliği yapma ve dış politikada antiemperyalist ve enternasyonal bir çizgi izlenerek Bağlantısızlar Hareketine gözlemcilik statüsünden başlayarak yaklaşılmasını savunduğu görülmektedir.

Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya mı Yoksa Yeniden Makedonya'ya Dönüş mü?

8 Mayıs 2024 Çarşamba günü gerçekleşen genel seçimler, yedi yıldır iktidarda bulunan sosyal demokratlar için tarihi bir mağlubiyetle sonuçlanmıştır. 2024 genel seçimleri VMRO-DPMNE'nin hem yasama organını domine ettiği hem yürütmeyi elde ettiği çifte zaferle noktalanmıştır. Ülkenin yeni yüzyıldaki bu dalgalanmalarını anlamak için 2001 yılındaki Makedon-Arnavut çatışması ve ardından NATO ve AB'nin arabuluculuğuyla gerçekleşen Ohri Çerçeve Anlaşması'nı dikkate almak gerekmektedir. 2001'den sonra kamu kurumlarında temsil edilme, kendi dilinde üniversite kurabilme gibi siyasi ve kültürel kazanımlarla Arnavutların, hiyerarşik olarak aşağı statüden eşitlik statüsüne yükselmesiyle; otonomi, ayrılma ve birleşme fikirlerinden uzaklaşmıştır. Ancak Ohri uzlaşısıyla Makedon tarafların Arnavut taraflara vermek zorunda kaldığı tavizler, sonrasında Makedon toplumsal kesimler ara-

sında tepkiye yol açmıştır. Makedonların siyasi egemenliği Arnavutlarla paylaşarak, hâkim ulus statüsünü yitirmesi, yegâne milli devletlerini kaybetme korkusuna yol açmıştır. Bu gelişmeler ve korkular 2006 seçimlerinde Nikola Gruevski liderliğindeki VMRO-DPMNE'yi iktidara taşımış, 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde NATO üye adaylığının isim sorunu sebebiyle veto edilmesiyle milli kimlik meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Ulusal bağlamda devletin Makedonlara ait olduğu imajının zayıflamasının yanı sıra uluslararası alanda Makedon devletinin isminin tanınmaması, milli kimliğinin rüştünü ispat edememesine yol açmış ve buna tepki biçiminde "Üsküp2014" Projesine başlanmıştır. Ülkenin son dönem siyasetini şekillendiren önemli adımlardan biri olan projeye, Üsküp kentinin merkezine yerleştirilen heykeller, yeni yapılan binalar ve köprülerle antik dönemden esinlenen Makedon kimliği vurgusu ön plana çıkmıştır. 2010'ların ortasındaki çalkantılı dönemin ardından 2018'de Yunanistan'la imzalanan Prespa Anlaşmasıyla devletin isminin değiştirilmesi ve daha ziyade coğrafi olarak "kuzey" olarak nitelenmesi, Makedonların özgün devlet imgesinin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Günümüzde Makedon kamuoyu konuyu bu şekilde algıladığı için VMRO-DPMNE, katılımın düşük kalmasıyla başarısızlıkla sonuçlanan Prespa referandumuna işaret etmekte ve halk tarafından kabul görmeyişini hatırlatmaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı seçildikten sonra VMRO-DPMNE ittifakının adayı Silyanovksa-Davkova'nın yemin töreninde sadece Makedonya Cumhuriyeti ifadesini kullanması, onu göreve taşıyan Makedon destekçilerini memnun etmiştir. Bu seçimlerde ayrıca sosyal demokratların içinden ASNOM ve Kruşevo'ya yönelik tarihi referanslarıyla yeni bir sol partinin ortaya çıkarak altı milletvekiliyle meclise girmesi, oyların sosyal demokratlardan Makedonların antik dünyadan günümüze devamlılığı milli anlatısını benimseyen milliyetçilere kayması, Makedonların Prespa'dan beri daha hissedilir düzeyde bir kimlik krizinde olduğunu, somut gelecek yerine soyut

geçmişe 'buğulu gözlüklerle' romantik bir şekilde baktığını göstermektedir.

Makedonya siyasetinde bağımsızlıktan günümüze ilk defa bir kadın Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi, Janus'un geçmişe bakan yüzü, yani 71 yaşındaki Silyanovska-Davkova'nın ulusu doğru yola sevk edecek ulusun annesi rolünde bir siyasi figür olarak ortaya çıktığına işaret etmektedir. Aynı iki adayın yarıştığı 2019 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde hem ülkedeki diğer topluluklar hem Makedonların çoğunluğu Pendarovski'nin temsil ettiği 'gelecek' ve NATO üyeliğinin gerçekleşmesi beklentisi yönünde kendisini seçmişti. 2024 seçimlerinden sonraki süreçte, Makedonların antik dünyadaki geçmişine dönük anlatının yeniden ivme kazanarak milli gururun okşanacağı, öte yandan Prespa sonrası Yunan vetosunun kalkmasıyla kazanılmış, mevcut NATO üyeliği üzerinden milli itibarla övünüleceği bir dönem başlamaktadır. Cumhurbaşkanı yemin töreni sırasında Silyanovksa-Davkova'nın "kuzey" ifadesini kullanmaması üzerine Yunan

büyükelçi Sophia Philippidou'nun salondan ayrılması, Yunan milli meclis kürsüsünde Kirakos Velopulos'un Prespa anlaşması metnini yırtması ve son olarak VMRO-DPMNE lideri Hristijan Mickoski'nin devleti istedikleri gibi adlandırabilecekleri yönündeki açıklaması üzerine Yunan Dışişleri Bakanı Giorgos Gerapetritis'in Prespa Anlaşması'nda tavizlere yer olmadığı karşı açıklaması gibi tepkilerde görüldüğü üzere Yunanistan tarafındaki şaşkınlık, kızgınlık ve güven kaybı gelecekte farklı konularda Kuzey Makedonya ile aynı masaya oturmasını zorlaştıracaktır. 2024 seçimleri sürecinde diğer partilerin AB yönündeki vaatlerine karşın, Makedonlar Avrupalılaştırma ve Avrupa'yla daha fazla bütünleşme yerine milli kimliklerinin bekası söylemi yönünde bir tercih yaptılar. Makedonların yapmış olduğu bu tercih sebebiyle, jeopolitik risklerin artması gibi istisnai bir gelişme olmazsa, Kuzey Makedonya'nın AB üyeliği yönündeki rotası henüz fasılların açılmaya başlamadığı erken bir dönemde sona ermiş oldu.

Abdullah Muhsin Yıldız 1987 yılında Üsküdar, İstanbul'da doğdu. Lise eğitimini yabancı dil ağırlıklı Üsküdar Çağrıbey Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında tam burslu olarak eğitim gördüğü Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2011-2014 yılları arasında Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimini "Forum'un Organik Entelektüelleri ve Kemalist Toplumsal Formasyonun Yeniden Üretilmesi" adlı teziyle tamamladı. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında doktora çalışmalarına başladı ve 2020 yılında "Makedonya'yı Tahayyül Etmek: Makedonya Sorununun Ulusal Kimlik İnşası Üzerinden Analizi" başlıklı teziyle doktora eğitimini tamamladı. 2011-2023 yılları arasında Trakya, Sakarya ve Yalova Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2023'ten beri Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları: Milliyetçilik kuramları, etnisite ve Balkanlar üzerinedir.

BSF | B | A | L | K | A | N |
S | T | U | D | I | E | S |
F | O | U | N | D | A | T | I | O | N

balkanfoundation.com